

ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ

Непрядка Наталія Василівна

кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

м. Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: nepriadkina@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2065-2375>

Людський потенціал у сучасному світі є одним з основних видів економічного потенціалу. Він передбачає кількісну оцінку, яка позначається індексом розвитку людського потенціалу (ІРЛП). ІРЛП дає зведену оцінку людського процесу, охоплюючи такі параметри, як довголіття, рівень освіти й рівень життя. Предметом дослідження є формування людського потенціалу в контексті розвитку держав. Мета роботи полягає у визначенні ролі людського потенціалу в процесі економічного розвитку держави. В роботі використані такі методи дослідження, як графічний аналіз (визначення динаміки розвитку ІРЛП в Україні), кореляційний аналіз (визначення впливу ІРП на ВНД на душу населення в пострадянських країнах). Традиційно країни ОЕСР демонструють дуже високий рівень людського розвитку (0,89). Серед країн пострадянського простору ІРЛП Росії та Білорусі перевищують аналогічні показники інших держав. Втім, вони покращили свої характеристики в значній мірі за рахунок збільшення часу, яке населення витрачає на освіту, не підвищуючи стан його здоров'я та показники рівня життя. Росія посідає 49-е місце, а Білорусь - 53-є за індексом людського розвитку 2017 року, опиняючись попереду Казахстану (58), Азербайджану (80), Вірменії (83) та України (88). Висновки: досвід розвинених країн, а також деяких пострадянських держав довів, що розвиток людського потенціалу в достатній мірі впливає на стан певних макроекономічних показників, особливо в країнах з економікою, що формується. Крім того, розвиток людського потенціалу може сприяти розвитку інноваційної економіки держави, що є вкрай актуальним для України. Тому слід приділити увагу основним напрямкам розвитку людського потенціалу, таких як: демографічна політика та політика народозбереження, розвиток охорони здоров'я; розвиток фізичної культури й спорту, розвиток освіти, розвиток культури та засобів масової інформації; розвиток ринку праці; підвищення доступності житла; розвиток соціальних інститутів і соціальна політика; молодіжна політика; розвиток пенсійної системи; екологічна безпека.

Ключові слова: Індекс людського розвитку, людський потенціал, економічний розвиток, показник, ВВП, ВНД, інноваційна економіка.

Постановка проблеми. В основі ряду глобальних проблем лежать процеси постіндустріалізації з її підвищеною увагою до людини (людського капіталу, людського потенціалу). Розвиток економіки будь-якої країни й світової економіки в цілому, особливо в сучасних умовах, визначається її людським потенціалом, тобто трудовими ресурсами й головне - їхньою якістю, що проявляється, насамперед, у вигляді кваліфікації та трудової моралі. На формування людського потенціалу все більший вплив має зростання інтернаціоналізації життя людства. Знання, смаки й естетичні уявлення завдяки сучасним засобам зв'язку й транспорту поширюються зі значною швидкістю. Вони утворюють нову складну, часто суперечливу суміш із традиціями й цінностями, що існують в національному суспільстві, породжують матеріальні й культурні основи явища, яке називають «сучасним способом життя», «сучасною цивілізацією». Зміна умов і характеру праці в повсякденному житті при переході до постіндустріального суспільства привели до розвитку двох, здавалося б, взаємовиключних і в той же час переплетених тенденцій. З одного боку, йдеться про посилення індивідуалізації трудової діяльності, з іншого - необхідність наявності навичок до роботи в колективі (постійне або

тимчасове) для вирішення складних виробничих або управлінських завдань методом «мозкового штурму». Умови праці, що постійно змінюються, висувають підвищені вимоги й до фізичних якостей людини, які в значній мірі визначають її здатність до праці. На процеси відтворення людського потенціалу значний вплив мають такі чинники, як збалансоване повноцінне харчування, житлові умови, стан навколишнього середовища, економічна, політична й військова стабільність, стан охорони здоров'я, масові захворювання тощо.

Отже, проблема розвитку людського потенціалу - це проблема відповідності якісних характеристик робочої сили характеру сучасної економіки.

Мета роботи полягає у визначенні ролі людського потенціалу в процесі економічного розвитку держави.

Ступінь вивчення проблеми. Питання людського потенціалу перебувало в центрі уваги вчених, починаючи з античності. В середині XIX століття до вивчення цієї проблеми звернулися К. Маркс, В. Парето, Ф. Кене, У. Петті, А. Сміт та інші. Аналіз робіт, як засновників концепції людського розвитку (А. Сена, К. Гріффіна, Дж. Найта, Махбуб уль Хака), так і класиків концепції людського капіталу (Т. Шульца, Г. Беккера, Е. Денісон, Дж. Кендрика,

Дж. Коулмана), а також сучасних українських та російських вчених, що займаються дослідженням різних аспектів людського розвитку (В. Антонюк, Є. Грішнова, А. Добриніна, С. Дятлова, Р. Капелюшнікова, Е. Лібанової, В. Новікова) свідчить, що розвиток людського потенціалу є складною комплексною категорією.

Виклад основного матеріалу. Ключовими елементами кваліфікації сьогодні є рівень загальної та професійної освіченості. Визнання значення загальної та професійної освіти, збільшення тривалості навчання привели до усвідомлення того, що рентабельність асигнувань у людини перевищує прибутковість вкладень у фізичний капітал. У зв'язку з цим витрати на освіту й професійну підготовку, а також охорону здоров'я, що отримали назву «інвестиції в людину», розглядаються в цей час не як непродуктивне споживання, а як один з ефективніших видів капіталовкладень.

У другій половині 90-х рр. минулого століття витрати на освіту становили в США більше 5% від ВВП, в Японії і в Росії - близько 4%. Одним із показників кваліфікаційного рівня є середня загальна кількість років навчання початкової, середньої й вищої школи. У США вона становить на сьогодні 16 років, в Німеччині - 14,5 років. Однак продовжують зберігатися країни й регіони з дуже низьким рівнем освіти. За оцінкою Міжнародного банку реконструкції та розвитку, в Західній Африці цей показник становить близько двох років, в країнах Тропічної Африки - менше трьох років, у Східній Африці - близько чотирьох років, тобто не перевищує тривалості навчання в початковій школі. Окреме завдання в галузі освіти - це ліквідація неписьменності. В останні десятиліття її рівень у світі знизився, але кількісні показники зросли. Більша частка припадає на країни, що розвиваються. Так, в Африці й Південній Азії більше 40% дорослого населення є неписьменним [1].

Зміни світової політики стають все більш необхідними для вирівнювання рівня життя кожної країни. Це є глобальною проблемою, оскільки вибір шляху людського розвитку є актуальним компонентом для соціальної гармонії в житті суспільства. Оптимальне рішення головних питань сучасності дозволяє державам стати цивілізованими, дає можливість реагувати на виклики XXI століття, а також сприяє консолідації сил в сучасному суспільстві. Рівень розвитку людини є важливим показником сучасного демократичного суспільства.

Людський потенціал у сучасному світі є одним з основних видів економічного потенціалу, що служить для оцінки й аналізу людського процесу розвитку. Крім того, людський потенціал має особливі якісні характеристики [2, с. 68-75.]. Необхідна для підрахунку індексу розвитку людського потенціалу чисельність населення відрізняється деякими якісними показниками,

наприклад, професійною та кваліфікаційною структурою, і до того ж необхідна як ресурс, при відсутності якого неможливим є як розвиток національної економіки, так і стійке функціонування її регіонів [3, С. 59-62].

Визначення «людського потенціалу» розглядається як сукупність умов життя людини в її соціальному, політичному, культурному, духовному, матеріальному та інших аспектах. Як соціально-економічна категорія, яка розвивається у взаємодії з економічними процесами і явищами, визначаючи пріоритети держави, спільноти і людини. Як індикатор ефективності соціального рівня, що відображає забезпеченість потреб раціональних або мінімальних населення певного соціально-територіального утворення [4, 5].

В умовах постіндустріального суспільства зростають вимоги до фізичних якостей, і особливо до освіти працівника, в тому числі його здатності до постійного підвищення кваліфікації.

Сьогодні постає питання, що держава й суспільство мають робити, аби поліпшити життя людей. Згідно з твердженнями ООН, оптимальний рівень людського розвитку є гідний рівень життя, отримання якісної освіти та здорове життя, а також його довга тривалість. Крім того, необхідна політична воля, гарантія прав людини, її активна участь в житті суспільства [6].

Людський потенціал передбачає кількісну оцінку, яка виражається індексом розвитку людського потенціалу. У 90-х роках ХХ століття Програма Розвитку ООН (ПРООН) ввела в публічне звернення поняття індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП). В індексі розвитку людського потенціалу враховується як економічна, так і соціальна ефективність країн, якість життя населення. Він дає зведену оцінку людського процесу, охоплюючи три параметри [6]:

1) довголіття - очікувана тривалість майбутнього життя людини (середнє значення по країні);

2) рівень освіти - комбінація індексу грамотності дорослого населення й сукупної частки учнів серед населення в початкових, середніх і вищих навчальних закладах;

3) рівень життя - розраховується на базі реального ВВП на душу населення.

При побудові ІРЛП для кожного з перерахованих показників використовуються мінімальні й максимальні значення:

- тривалість життя - 25 і 85 років;
- грамотність дорослого населення - 0 і 100%;
- сукупна частка учнів - 0% і 100%;
- ВВП на душу населення - 100 і 40 000 дол. США.

Регіони поділяються на три категорії згідно з показником індексу:

- <0,5 - низький рівень розвитку;
- 0,5-0,8 - середній рівень розвитку;
- > 0,8 - високий рівень розвитку.

Щорічно дані по ІРЛП публікуються в доповідях ООН. Відтак, згідно зі статистичним

звітом (Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update) у 2017 р. рейтинг топ-країн за ІРЛП має такий вигляд [7]:

1. Норвегія - 0,953
2. Швейцарія – 0,944
3. Австралія - 0,939
4. Ірландія – 0,938
5. Німеччина - 0,936
6. Ісландія – 0,935
7. Швеція і Гонконг – 0,933
8. Сінгапур – 0,932
9. Нідерланди – 0,931
10. Данія - 0,929

Якщо розглянути аналогічні показники деяких пострадянських країн, можна зробити висновок, що всі вони входять до другої групи за значенням ІРЛП (05-08), а, отже, характеризуються середнім рівнем розвитку (табл. 1). За даними ІРЛП Україна також тривалий час мала середній рівень розвитку (рис. 1). Загалом в Україні спостерігається тенденція до поступового покращення в сфері людського розвитку, але попереду ще чимало роботи: Україна перебуває на 88 місці у рейтингу з 189 країн, для яких вираховується ІЛР [6]. Проте такий показник все ж дозволив країні потрапити у вищу категорію людського розвитку.

Таблиця 1

Індекс людського розвитку та його компоненти в 2017 році

ІЛР			Очікувана тривалість життя	Очікувана тривалість освіти	ВНД на душу населення
Місце	Країна	Значення	роки	роки	дол. США
49	Росія	0,816	71,2	15,5	23 233
53	Білорусь	0,808	73,1	15,5	16 323
58	Казахстан	0,80	70	15,1	22 626
80	Азербайджан	0,757	72,1	12,7	15 600
83	Вірменія	0,755	74,8	13	9 144
105	Узбекистан	0,710	71,4	12	6 470
108	Туркменістан	0,706	65,7	10,8	14 026
112	Молдова	0,70	71,7	11,6	5 554
122	Киргизстан	0,672	71,1	13,4	3 255
127	Таджикистан	0,650	71,2	11,2	3 317

Джерело: складено автором за даними [7]

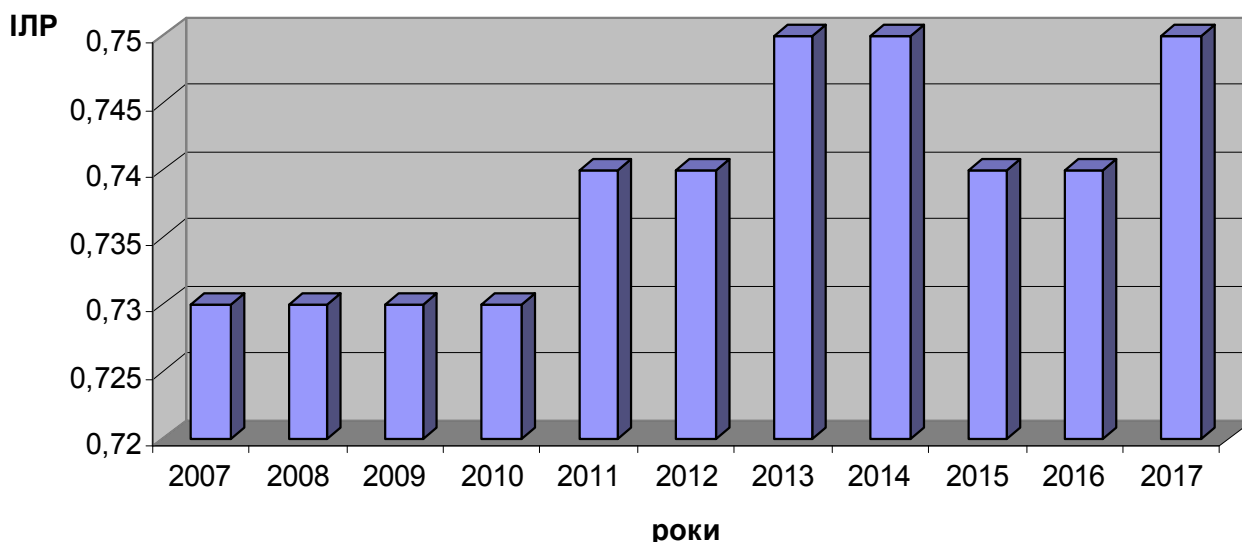

Рис. 1. Динаміка розвитку ІЛР в Україні (побудовано автором за даними [7; 8])

З одного боку, тенденції зміни індексу свідчать про те, що ніякого явного взаємозв'язку між економічним процвітанням і процесом розвитку

людини немає. Але все-таки, якщо країні вдається направити економічні блага на процеси розширення людських можливостей в таких

областях, як охорона здоров'я, освіта й соціальне забезпечення, то можна стверджувати, що, незважаючи на менший розмір ВВП, країна змогла підняти рівень людського потенціалу. Крім того, аналіз показників ІЛР і ВНД на душу населення в пострадянських країнах показав досить тісний взаємозв'язок між ними ($R=0,89$; розраховано автором за даними табл. 1). Отже, розвиток людського потенціалу все ж таки впливає на стан і розвиток певних макроекономічних показників, особливо в країнах з економікою, що формується.

З іншого боку, розвиток людського потенціалу може сприяти розвитку інноваційної економіки держави. Інноваційна економіка - це економіка, яка створює, поширює і використовує інновації (нові знання) для забезпечення свого зростання і конкурентоспроможності. Це така економіка, в якій знання збагачують усі галузі, всі сектори і всіх учасників економічних процесів. Це одночасно економіка, яка не тільки використовує інновації в різноманітній формі, але також створює їх у вигляді різноманітної високотехнологічної продукції, висококваліфікованих послуг, наукової продукції та освіти.

Головними проблемами, що перешкоджають розвитку людського потенціалу в Україні, є:

- низька тривалість життя і висока смертність населення;
- низький рівень фізико-психічного здоров'я населення під впливом соціальних і екологічних чинників;
- важке економічне становище дітей, молодих сім'ї та молоді як основних елементів людського потенціалу;
- негативні тенденції, пов'язані з практичним застосуванням науково-технічних досягнень;
- нове культурна середовище, що оточує молоді покоління.

Частково ці проблеми пов'язані з об'єктивним ходом цивілізаційного процесу, який характерний для сучасного століття, частково - вони специфічні в умовах нашої країни. Розглянемо проблеми розвитку людського потенціалу більш докладно.

1. Стан здоров'я і тривалість життя населення як одне з найважливіших складових людського потенціалу. Триває зростання процентної частки пенсіонерів над часткою молоді. Найбільш яскраво ця тенденція виражена в селах і селищах, де люди пенсійного віку іноді становлять більшу частину жителів, що пов'язано з вимиранням села і триваючими процесами урбанізації. У державі продовжується скорочення населення через посилення міграційних процесів, бойових дій у східній частині держави, низькою тривалістю життя – 72 роки (у порівнянні: в США – 78 років, Австралії – 82,5, країнах Західної Європи – 80, Японії - 90).

Основні причини низької тривалості життя є висока смертність від хвороб, екологічних проблем у державі, в результаті нещасних

випадків і вбивств, самогубств у працездатному віці тощо.

Крім високої смертності, особливе непокоєння викликає психічний стан здоров'я населення, обумовлений низьким рівнем культури поведінки, відсутністю в масовій свідомості установок на здоровий спосіб життя, поганою інформованістю населення. Внаслідок чого спостерігається висока кількість хворих на алкоголізм і наркоманію, а також люди страждають від різних психічних розладів. Продовжує зростати кількість розумово відсталих дітей.

2. Вплив соціально-екологічних чинників на людський потенціал.

Гостра психологічна й соціальна ситуація пояснюється двома групами чинників:

- ті, що впливають на психічні явища через порушення в фізіологічних процесах;
- ті, що впливають на психіку людини за допомогою зміни соціально-економічних умов.

До основних чинників першої групи належать явища гіпоксії, дії різних речовин, що отруюють атмосферу, погана якість харчування та ін. У ролі найбільш важливих факторів другої групи є: низький рівень життя, безробіття, відсутність впевненість в завтрашньому дні, збільшення потоку міграції, труднощі, пов'язані з отриманням освіти, висока вартість дозвілля тощо.

Здоров'я населення безпосередньо пов'язане з постійним погіршенням екологічної ситуації в країні, обумовленої техногенними змінами довкілля й фізичними змінами умов середовища життєдіяльності.

Додаткову небезпеку становить низький рівень моніторингу за екологічно небезпечними для людини явищами навколишнього середовища, що впливають на стан здоров'я населення.

3. Становище дітей в складних соціально-економічних умовах.

Соціально-економічні показники, що характеризують сучасний стан дітей за сукупністю параметрів, виявилися несприятливими. Занепокоєння викликає висока, в порівнянні із західними країнами, дитяча смертність. Продовжує збільшуватись кількість дітей, що страждають на хронічні захворювання, захворювання центральної нервової системи, системи травлення, кровоносної системи, онкологічні захворювання й захворювання опорно-рухового апарату. Спеціально проведені дослідження показали, що п'ята частини дітей дошкільного віку вже мають різні хронічні захворювання, а більш ніж у половини школярів відзначено ослаблене здоров'я, значна кількість дітей до моменту закінчення школи обмежені у виборі своєї професійної діяльності за станом здоров'я. Низький рівень життя призводить до значного погіршення якості харчування дітей, до

їх переходу на вуглеводневу модель харчування, що, в свою чергу, буде негативно відображатись як на фізичному, так і на психічному здоров'ї дітей.

4. Стан молоді як фактор ризику.

Висока динамічність і ступінь складності, а також невпевненість в завтрашньому дні робить особливо складною проблему освоєння молодими людьми культурного й соціального середовища. Накладення ж загальноцивілізаційних негативних тенденцій на специфічні вітчизняні труднощі подвійно посилюють молодіжну проблематику. Адже саме соціальна й психологічна захищеність молоді є найменшою, внаслідок чого вона відчуває найбільш високий тиск суспільних проблем.

Серйозною проблемою розвитку людського потенціалу є профорієнтація та працевлаштування молоді. Зберігається значний розрив між ринком освітніх послуг і ринком праці. Більшість випускників навчальних закладів не знаходять роботу за спеціальністю.

5. Вплив науково-технічних досягнень і засобів масової інформації на людський потенціал.

З точки зору можливості маніпулювання як індивідуальними, так і колективними свідомістю і поведінкою, засоби інформації не завжди мають позитивний вплив на людський потенціал. Навпаки, в умовах постійної конкурентної боротьби і відсутності діючих інструментів правового контролю, а також морального самоконтролю, засоби масової інформації часто апелюють до найнижчих інстинктів і потреб людей, до ірраціональних сторін їх психіки.

Так само можна відзначити негативні тенденції, пов'язані з практичним застосуванням науково-технічних досягнень. Найбільш гостро ці тенденції відбуваються у зв'язку з постійним розвитком комп'ютерних технологій. Дедалі все активніше збільшується як кількість людей, які активно використовують комп'ютери в робочих цілях, так і надмірно захоплюються комп'ютерними іграми і використанням мережі Інтернет. Крім того, активно збільшується кількість так званих комп'ютерних адиктів (залежних користувачів). Ця тенденція, як і все новаторське, в найбільшій мірі стосується молодого покоління (до 30 років).

Головним чином залежність від сучасних комп'ютерних технологій виражається в двох основних формах:

- Інтернет-залежність (інтернет-адикція);
- надмірна захопленість комп'ютерними іграми.

Людський розвиток в Україні перебуває в протилежному цивілізаційному прогресивному руху напрямі. Людський потенціал не тільки не використовується і не приростає, а й часом навіть руйнується. Слабкий поступальний рух країни до постіндустріального стану актуалізує пошук нових соціальних координат людського розвитку.

Тільки на шляху самоорганізації населення, підтриманого цілеспрямованою взаємодією всіх суб'єктів соціального розвитку регіонів країни, можна змінити ситуацію з людським розвитком, спрямувавши всі зусилля на збереження та розвиток людського потенціалу.

З метою недопущення критичних негативних соціально-економічних наслідків, зазначених вище, видається доцільним запровадити певні інституційні та програмні заходи щодо розвитку людського потенціалу:

1. У щорічних Посланнях Президента України до Верховної Ради України, державних та регіональних програмах соціально-економічного розвитку та інших стратегічних державних документах визнавати розвиток людського капіталу як чинник зміцнення конкурентоспроможності держави й пріоритет соціально-економічного розвитку країни.

2. При розробці заходів на виконання Стратегії національної безпеки України урахувати серед загроз національній безпеці України найгостріші соціально-економічні наслідки втрати людського потенціалу як трудоресурсної небезпеки та передбачити їх подолання в контексті національної безпеки (в соціальній та економічній сферах).

3. Передбачити поступове приведення рівня фінансування людського розвитку (витрат на освіту та охорону здоров'я) до рівня групи країн з високим рівнем розвитку людського капіталу.

4. Розробити цільову програму стимулювання самозайнятості та мікропідприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності за кордоном, з метою скорочення масштабів масової трудової міграції за кордон.

5. Унормувати питання благодійної діяльності у сфері фінансування соціальних програм з метою стимулювання інвестицій у людський капітал. При цьому доцільно враховувати досвід європейських країн, де близько третини соціальних програм фінансується приватними добродійними фондами, що акумулюють значні кошти меценатів. Благодійні фонди виділяють кошти на фінансування соціальних програм і проєктів, тобто частково беруть на себе виконання функцій державних органів: надання допомоги інвалідам, малозабезпеченим, роботу з дітьми і молоддю, освіту громадян.

6. У загальнонаціональній і регіональній програмах охорони здоров'я передбачити питання покращення репродуктивного здоров'я населення, підвищення рухової активності населення та боротьби з палінням, розвитку системи підготовки кваліфікованих фахівців із таких питань, як здоровий раціон харчування та фізична активність.

7. Запровадити проведення атестації робочих місць з метою виявлення та усунення дії негативних чинників на здоров'я працівників, створення безпечних і здорових умов праці;

запровадити принципи економічної зацікавленості роботодавців у наданні безпечних умов праці найманих працівників.; переглянути часові норми праці (на кшталт ряду країн Північної Європи) тощо.

Важливим є також формування концепції багатофакторного управління людським капіталом – системи теоретико-методологічних положень, які розкривають роль людських ресурсів не тільки як економічного ресурсу, який приносить прибуток, але як і соціальної цінності суспільства в цілому. Головною засадою концепції управління людським капіталом в Україні має бути визнання людського капіталу у програмних документах як вирішального ресурсу економічного зростання.

Висновки. Досвід розвинених країн, а також деяких пострадянських держав довів, що

розвиток людського потенціалу в достатній мірі впливає на стан певних макроекономічних показників, особливо в країнах з економікою, що формується. Крім того, розвиток людського потенціалу може сприяти розвитку інноваційної економіки держави, що є вкрай актуальним для України. Тому слід приділити увагу основним напрямкам розвитку людського потенціалу, таких як: демографічна політика та політика народозбереження, розвиток охорони здоров'я; розвиток фізичної культури й спорту, розвиток освіти, розвиток культури та засобів масової інформації; розвиток ринку праці; підвищення доступності житла; розвиток соціальних інститутів і соціальна політика; молодіжна політика; розвиток пенсійної системи; екологічна безпека.

THE IMPORTANCE OF HUMAN CAPACITY IN TERMS OF COUNTRIES DEVELOPMENT

Natalia Nepriadkina, PhD of Economic Sciences, Assistant Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: nepriadkina@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2065-2375>

Human capacity in the modern world is one of the main types of economic potential. It can be measured with the help of Human Development Index (HDI). The Human Development Index is a statistic composite index of life expectancy, education, and per capita income indicators, which are used to rank countries into four tiers of human development. The subject of research of the article is human potential as the ultimate criteria for assessing the development of a country. The purpose of the work is to determine the role of human potential in the process of economic development of the state. Scientific methods are used, such as graphical analysis (to determine dynamics of HDI development in Ukraine), correlation analysis (to show the impact of HDI on GNI per capita in post-Soviet countries). Traditionally OECD countries show very high human development (0,89). Among post-Soviet countries Russia and Belarus outrank other states in human development index. However, it appears that they improved their characteristics largely by prolonging the time its population spends in school rather than boosting population health and the standard of living indices. Russia ranks 49th and Belarus ranks 53rd in the 2017 Human Development Index. That places them ahead of fellow post-Soviet states, Kazakhstan (58th), Azerbaijan (80th), Armenia (83rd) and Ukraine (88th). Conclusions: the experience of developed countries, as well as some post-Soviet states, shows that the development of human potential sufficiently affects some certain macroeconomic indicators, especially in emerging economies. Moreover, the growth of human potential can support the development of an innovative economy of the state, which is extremely relevant for Ukraine. Therefore, attention should be paid to the main areas of development of human potential, such as: demographic and public preservation policies, development of health care; development of physical culture and sports, development of education, development of culture and mass media; labor market development; development of social institutions and social policy; youth policy; development of the pension system; ecological safety.

Key words: Human Development Index, Human Potential, Economic Development, Indicator, GDP, GNI, Innovative Economy.

ФОРМИРОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВ

Непрядкина Наталия Васильевна, кандидат экономических наук, доцент, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, пл. Свободы, 4, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: nepriadkina@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2065-2375>

Человеческий потенциал в современном мире является одним из основных видов экономического потенциала. Он предполагает количественную оценку, которая обозначается индексом развития человеческого потенциала (ИРЧП). ИРЧП дает сводную оценку человеческого процесса, охватывая такие параметры, как долголетие, уровень образования и уровень жизни. Предметом исследования является формирование человеческого потенциала в контексте развития государств. Цель работы заключается в определении роли человеческого потенциала в процессе экономического развития государства. В работе использованы такие методы исследования, как графический анализ (определение динамики развития ИРЧП в Украине), корреляционный анализ (определение влияния ИЧР на ВНД на душу населения в постсоветских странах). Традиционно страны ОЭСР демонстрируют очень высокий уровень человеческого развития (0,89). Среди стран постсоветского пространства ИРЧП России и Беларуси превышают аналогичные показатели других государств. Однако, они улучшили свои характеристики в значительной степени за счет увеличения времени, которое населения расходует на образование, не повышая при этом показатели состояния здоровья и уровня жизни. Россия занимает 49-е место, а Беларусь – 53-е согласно индексу человеческого развития 2017 года, опережая Казахстан (58), Азербайджан (80), Армению (83) и Украину (88). Выводы: опыт высокоразвитых стран, а также некоторых постсоветских государств доказал, что развитие человеческого потенциала в достаточной мере влияет на состояние определенных макроэкономических показателей, особенно в странах с формирующейся экономикой. Кроме того, развитие человеческого потенциала может способствовать развитию инновационной экономики государства, что является весьма актуальным для Украины. Поэтому следует уделить внимание основным направлениям развития человеческого потенциала, таких как: демографическая политика и политика народосохранности, развитие здравоохранения; развитие физической культуры и спорта, развитие образования, развитие культуры и средств массовой информации; развитие рынка труда; повышение доступности жилья; развитие социальных институтов, социальной и молодежной политики; развитие пенсионной системы; экологическая безопасность.

Ключевые слова: Индекс человеческого развития, человеческий потенциал, экономическое развитие, показатель, ВВП, ВНД, инновационная экономика.

References

1. The World Bank (2011) *GDP, PPP: constant 2011 international \$*. Available at: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.KD> (accessed 15 October 2018).
2. Obikhod S. V., Meljnuchuk O. P. (2016) *Chynnnyky vplyvu na ljuds'kyj kapital v umovakh transformaciji social'no-trudovykh vidnosyn* [Impact factors on human capital in terms of social and labor relations transformation]. *Visnyk Khmel'nyts'kogo nacional'nogo universytetu* [Herald of Khmelnytsky National University], vol. 3. (in Ukrainian)
3. Podra O. (2012) *Investyciji v ljuds'kyj kapital jak chynnnyk pidvyshhennja jakosti zhyttja* [Investing in human capital as a factor of life quality improving]. *Ekonomichnyj analiz* [Science Works Journal 'Ekonomichnyy Analiz'], vol. 10 (2). (in Ukrainian)
4. Zamaraiev A. V. (2015) *Sutnist poniattia «ljudskyi potentsial» v konteksti suspilnoho rozvytku* [The essence of 'human potential' in the context of social development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [Electronic scientific journal 'Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok']. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=895> (accessed 12 March 2019). (in Ukrainian)
5. Babenko, V. (2019). The system of interactions with the clients for the application of information and consultation services for enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 3(4), pp. 251 – 258.
6. *Indeks razvitiya chelovecheskogo potentsiala* (2016) [Human Development Index]. *Analiticheskiy portal po osnovnym napravleniyam i rynkam gumanitarnykh znaniy i tekhnologiy* [Analytical portal for the main areas and markets of humanitarian knowledge and technologies]. Available at: <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info> (accessed 15 January 2019). (in Russian)
7. *Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update* (2018). Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf (accessed 11 March 2019).
8. *Indeks liudskoho rozvytku: Ukraina posila 88 pozytsiiu sered 189 krain* (2018) [Human Development Index: Ukraine ranks 88th among 189 countries]. *Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update*. Available at: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html> (accessed 11 March 2019). (in Ukrainian)